Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Titel:	Velmeente Erindringer i Anledning af Philopatreias tredie Anmærkning om Geistlighedens Indkomster.
Citation:	”Velmeente Erindringer i Anledning af Philopatreias tredie Anmærkning om Geistlighedens Indkomster.”, i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 2*, ?, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_002-shoot-workid1_002_011.pdf (tilgået 17. april 2024)
Anvendt udgave:	Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 2
Ophavsret:	Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.
	Læs Public Domain-erklæringen

Velmeente Erindringer i Anledning af Philopatreias tredie Anmærkning

om

Geistlighedens Indkomster.

Kiøbenhavn, 1771.

2
3

Min Herre!

Jeg har just ikke med Misfornøyelse læst deres Tanker om Geistlighedens Indkomster, som er den tredie af Deres Anmærkninger, hvilke under Navn af Philopatreias ere komne for Lyset. Deri have De adskillige rigtige og velgrundede Anmærkninger; men ogsaa endeel, der ligesaa lidet, som Maaden, paa hvilken denne gandske Afhandling er fremsat, synes at komme af saa reen en Grund og i saa upartisk en Hensigt, som man skulde formode af den, der elsker sit Fædreneland, i hvilket de Geistlige ikke mindre ere Børn, end andre i de øvrige Stænder; og derfor have ligesaa god Ret til sin Medborgers Kiærlighed, som en anden; dog

4

Sandhed i alt ufornærmet. Dette giver mig Anledning til at give Dem følgende velmeenende Erindringer, (dem de i Fortalen og Slutningen af denne Anmærkning selv synes at ønske til Sandhedens desto klarere Oplysning,) hvilke fremkomme i et gandske upartisk Øyemærke, det de saa meget meere kan troe, da jeg ikke er i geistlig Embede, eller fægter for mine Indkomster, men allene søger Sandhed og Fred.

Det synes, De i Almindelighed i Afhandlingen vil have gotgiort, at de Geistlige bør være de mindst formuende Borgere; og i Særdeleshed, at de fleste Præster, om ikke alle, her i disse Riger have alt for overflødige Indkomster. Pag. 30, sige De: Christi Disciple vare fattige ydmyge og arbeidsomme, deres Efterfølgere skal være ligesaa. Det første tilstaaer jeg, men det sidste nægter jeg, i Henseende til Fattigdommen; thi der er en saare stor Forskiæl paa saavel Personerne, som Omstændighederne, i hvilke de begge be-

5

fandt og befinde sig. De første, som overordentlige Redskaber, vare til Embedets Gierning, saavel udrustede ved de Jertegns Gaver og overnaturlige Viisdom, som dem var meddeelt, at de til Beqvemgiørelsen meget

vel kunde undvære de Midler, Formue og Tid, som siden efter indtil nu udfor-Dres, og ere uomgiængelig nødvendige for deres Efterfølgere, baade imedens de beredes til Embedet, og efterat de ere komne deri, om de med Nytte og Fremgang skal føre deres Embede til Guds Kirkes Beste. Da altsaa Apostlerne ikke behøvede herpaa at anvende Tid, i ringeste ei saa megen, som deres Efterfølgere, saa kunde de ogsaa arbeide, hver i den Haandtering, som han før sit Kald til Embedet havde lært, (som en Paulus, der var Teltmager,) ja burde ogsaa giøre det, for ei at være Meenigheden til Byrde i en Tid, da de vare trykkede nok af Forfølgelserne, der ei allene berøvede mange deres Liv og Formue, men og derved bebyrdede de efterlevende Christne, med de Afdødes forladte Familiers Forsorg og Pleie.

6

See i saadanne Omstændigheder blev det en hvers, og især JEsu Apostlers Pligt at bære Byrden med de besværede, og faa meget meer, da Apostlerne havde annammet alle deres Gaver og lærdom uforskyldt, og derfor burde give det uforskyldt Matth, 10, 8., dog høre vi, JEsus strax V. 10, legger til: en Arbeider er sin Føde værd; ligesom og Apostlernes Sende-Breve vidne om den Hielp, de efter enhver Meenigheds Evne imodtog til deres nødtørstige Ophold, saa langt kunde tilstrække.

Vil man da nu paastaae, at Apostlernes Efterfølgere skal have lige Skiæbne med dem, da kan jo det ikke

være grundet, uden under den Betingelse, at Meenighederne skal have lige Vilkaar med Meenighederne i Apostlernes Tider: men jeg vil vel ikke troe, at min Hr. eller nogen ønskede at leve under en Nero eller Diocletian, som, afførte ald Menniskelighed paa Skabning nær, kunde forlystes ved Fakler, bestaaende af uskyldige med Beeg overstrøgne og i Brand andtendte Mennisker, foruden anden Grumhed de øvede, hvorved liv og Velfærd

7

stod hver Time i vove, naar man ikke vilde knæle for afgudiske Altere, og fornægte en Religion; hvis Guddommelighed ingen med Grund kunde nægte, eller hidtil har kundet (trods Spot og List) overbevise som falsk.

Ønske vi da Guds Kirke Fred, og selv at leve under retsindige Regentere, der befordre dens Lyksalighed og dens Lemmers Sikkerhed og Velstand, saa strider det jo aabenbarligen imod naturlig Billighed (jeg vil ei engang tale om Pligt imod vore Lærere,) at ville see Geistligheden nedtrykt frem for andre Statens Lemmer, just fordi de ere Geistlige, hvilket blev et aabenbare Beviis paa Utaknemmelighed imod GUd, der rakte os Lyset i Fred, og Uskiønsomhed imod Lærerne, der sætte det frem for os til Underviisning om, og Veiviisning til at opnaae en sand Lyksalighed.

Dog jeg vil just ikke tanke, at min Hr. vil paa anførte Sted have denne sin Slutning drevet saa vidt, da han samme Sted siger: Det var høist ubilligt om Armod skulle giøre Standen tung og foragter & c., og

8

jeg skulde heller ikke have sagt saa meget i dens Andledning, dersom jeg ikke Pag. 31. havde truffet nogle Tanker, som vel ikke ere saa nøie prøvede, som skee burde, og paafolg. Pag. nogle, der røbe, at min Hr. ikke har saa megen Ære for den geistlige Stand, som han paaraaber Pag. 34, eller under den saa anstændig en Udkomme, som han oven for mælder.

Hvorledes gotgiøre De, at Geistlighedens Indkomster hindre det almindeliges Fremvext i et land, hvor retsindige og fornuftige Mænd ved Reformationens Indførsel afskar billigen saa meget, som kuns tiente til at opamme Ørkesløshed og føde lade Buge; men derimod fastsatte saa meget, at troe lærere ei skulde giøre deres Embede sukkende frem for deres Medborgere. Det er visselig et ugyldigt Beviis, at det Salarium, som frivillig gives Præster for Brudevielser & c. & c. trykker Folk, og hindrer Ægteskaber, med den deraf flydende Folkemængde; thi lad ikkuns Nærings-Veiene blive overflødige og Midlerne lette, det skaffer nok Ægteskaber, uagtet Brudevielses Salarium; thi Bryllups-

9

Dagen er kuns een Dag af alle Leve-Dagene. Hvorfor skulde det lidet til Præsten ikke ligesaa vel kunde overkommes, som det meere til Konge-Brev, Klæder, Mad & c.; og sæt, at det var saa fattige Folk, at de aldeles ikke formaaede at give Præsten en liden Gave; er Præsten en retsindig Mand, han tager heller ikke noget, men snarere giver efter Evne til Hielp for de Foreenede: Derpaa gives ogsaa Exempler.

Af disse Geistlighedens tilfældige og andre Embeds Indkomster behager min Hr. at uddrage den Slutning: derfor seer man ved de tvende Termins Tider, saa mange geistlige Rentererer af Landsbye-præster, om hvilke man kan sige med Asaph: Deres Øine blive borte for deres Ansigtes Fedme. Hvilket urigtigt og tillige haanligt Udtryk; thi hvorledes beviser han, at alle de Præster, som have Penge paa Rente, have deres geistlige Indkomster det at tilskrive, og dernæst, at alle, eller de fleste, som have Penge udstaaende, ere feede frem for andre, og at Fedme er Beviis pag Aagerkarle og bemidlede Folk.

10

Hvor latterligt! monne ikke de fleste rige Geistligs have deres Riigdom fra andre Kilder, Arv, Givtermaal. — Og naturlig Fedme har vel mere fin Grund i er sundt legeme, den frie Landluft m. m., end i Pengenes Mængde, og de deraf flydende Fordeele i Levemaaden; thi ethvert Barn ligner ikke sin Føde, siger man i Ordsproget:

Hertil føier min Hr. tvende Grunde, hvoraf han meener at bevise: Geistlighedens Indkomster bør indskrænkes paa der nøyeste.

Først: anføres tvende Sprog af den Hellige Skrift, som jeg maa tage mig den Frihed at sige Dem ere meget mal apropos anbragte. Det første hedder: Salige ere de Fattige, men NB. i Aanden, (som min Hr. har sprunget over). Jeg vil vel ikke troe, at det er skeet af Ondskab, siden det engang er hørt paa lige Maade anført af en affalden Keiser, for at spotte de lidende Christne, medens Han tilføyede dem den største Forurettelse. Hvo seer ikke, at Frelseren paa anførte Sted taler ikke mindre end om legemlige Fattige, og aller-

11

mindst om dem allene. Og naar Ordene Luc. 6, 20. anføres uden det Tillæg i Aanden, saa staar derimod: salige ere NB. I Fattige, nemlig Disciplene, der ikke vare Salige, fordi de eiede intet, men fordi de troede paa JEsum Verdens Frelser, og for hans Skyld opofrede nærværende Fordeele, det JEsus udtrykkelig viser dem Matth. 19, 27. til Enden. Paa samme Sted staar Vers 24. det andet af min Hr. anførte Sprog at det er lettere for en Cameel at gaae igiennem et Naale-Øye & c. hvis Sprogs Forklaring det just nu ikke er mit Øyemærke at beskiæftige mig med, men vil allene have erindret, at det ligesaa lidet passer sig til deres Meening at stadfæste, som det forrige; thi her tales ikke i sær om geistlige rige; desuden er det jo klart, at dersom Geistlige, som rige, ikke kan blive salige, saa kunne heller ikke andre rige Mennisker blive det. Begge Deele er falsk; Brugen af Tingene hæves ikke ved Misbrug.

Den anden af min Hr. anførte Grund, hvoraf menes at bevise Geistlighedens slette Ad-

12

komst, (eller, som han siger, aabenbare Uret,) naar de tage Gave for Brudevielser o.s.v. er, fordi alt dette er en Følge af deres Embede. Hvorfor er det meere Uret, end naar en Skriver eller anden Embeds-Mand tager (ofte en raisonable,) Skriverpenge blot for et par Ord at paaregne, undertiden kun sit Navn? Er dette ikke ogsaa en Følge af deres Embede? Man svarer: det er et Accidens. Saa længe da Præsternes Levebrød ei paa anden Maade er stipuleret, saa bliver vel Meenighedens Gaver ved Brudevielser og andre Lejligheder heller ikke Uret. Det Spørsmaal, min Hr. sammesteds giør, om et Sacr. Administration bør koste penge? er meget eenfoldigt; (at jeg skal tale allermildest derom,) thi vi leve, Gud skee lov, i saa oplyste Tider, at ingen troer, Præstens Indkomster concurrere i hans Saligheds Sag, som en Medaarsag. Og med samme Føye, De giør dette Spørsmaal, kunne man spørge: Bør Tavler for Kirken ombæres? Bør Stole-Stader i Kirken betales? Det er jo at give Penge for at høre Guds Ord, og at kiøbe Sacram. synlige Midler; men saa længe Kirker stal være til,

13

maa de og vedligeholdes: og saa længe Præster skal være, maa de underholdes af Meenigheden paa en eller anden Maade til deres anstændige Udkomme.

Jeg igientager derfor gierne med min Hr. det Ønske, at Præsterne havde en med Billighed, i Henseende til Sted og Levemaade, anordnet staaende Løn, og jeg er vis paa, at mange retsindige Præster længe siden ere kiæde af de Besværligheder, Ugerbrug og andet did henhørende fører med sig. Dog, da det efter nærværende Forfatning er fornøden til deres Ophold, saa viser og Erfarenhed, at det kan skee, uden derfor at tiene GUd og Mammon, som min Herr tænker at være uundgaaeligt Pag. 37.

Men i at fastsætte denne visse Løn for Præsterne, møder sandelig mange Vanskeligheder, som vist nok vore høyloulige Konger have indseet, og derfor allernaadigst behaget at fastsætte deres Underholdning af Tiender & c. paa den nu værende Maade. Det er derfor forunderligt

14

at høre min Hr. spørge Pag. 33. Hvor staaer det skrevet, at Præster skal opebære Tiender? Da De dog vel veed, det staar i D. Lov 2 B. 12. Cap. 5. Art. og paa fleere Steder. Og i øvrigt kræver jo Billighed og Ret, at de, som forkynde Ordet, skal leve derved; men det maa jo komme et steds fra, altsaa fra Tiender & c., indtil anden Udvey giøres. Ja! den skal giøres, sige De. Nu vel! hvorledes? Derpaa er Svaret: Præsterne skal have en anstændig stagende Løn. Vel! hvorfra skal den komme? Hertil tier min Hr. og jeg ligesaa.

Imidlertid maa jeg dog sige Dem, at hvad Bonden angaaer, troer jeg, han heller leverer Ting in natura, end betaler Penge derfor, og maaskee Landsbye-Præstens Sind distraheres mindre ved at lade af sin Hustrue eller Folk imodtage det første, end selv at tage imod det sidste, og siden at indvikles i Kiøbmandskab, for at faae disse samme nødvendige Ting i sit Huus, hvilket visselig medfører (det man neppelig skulle troe,) flere Vanskeligheder paa Landet, end at kiøbe samme paa Kiøbstæ-

15

dernes Torv; Thi hvo som kiender Bonden i Almindelighed, veed, at han før kiører til Torvet, end selger hiemme, uagtet ofte samme Værdie bydes ham. —

Jeg følger nu min Hr. videre: De behager Pag. 34. at erklære sig saaledes: Vi see geistlige Mænd eie Actier i Handels Compagnier. Hvad have de der at bestille? Ære saadanne verdslige Sysseler for dem, og skal en Præst være en Kiøbmand? Naar min Hr. beviser at det: at have Actier i Handels-Compagnier, og at være Kiøbmand i en egentlig Forstand, er et og det samme, da er jeg fuldkommen eenig med Dem, at det aldeles ikke anstaaer en retsindig Præst at indvikle sig i saadanne jordiske Handeler, der berøve ham Tid til, og giøre hans Sind lunkent i at opagte det, som bør være hans Hoved-Sag. Men naar Handels-Actier betragtes allene

som andre Eiendomme, af hvilke man allene oppebær Frugten, da seer jeg ikke, hvad Forskiæl der er paa Prioriteter, liggende Penge og Actie-Breve, eller hvad ulouligt der er i at have alt dette, i

16

og for sig selv betragtet; og hvorfor en Præst ei ligesaa vel maa, som en anden Mand, besidde Eiendomme og være formuende; jeg meener, at kunde vise min Hr. trende Grunde, hvoraf jeg tilstrækkelig skal kunne oplyse og gotgiøre den Sag, naar samme uden Fordomme mod Standen, maa tages i Overveielse: først: Geistligheden er jo ligesaa vel Landets Børn, som andre i de øvrige Stænder, og i ordentlige, saa vel som overordentlige Tilfælde maa hielpe at bære Statens Byrder, i det ringeste ligesom de øvrige. Er det da ikke vel, naar nogle i den Stand er formuende? Andet: kan ikke Geistlige, lige saa vel, som andre, have Hustruer og Familier, for hvilke det bliver ikke en Præst mindre tilladt at sørge paa en fornuftig og christelig Maade, end andre; og monne ikke disse Familier skulle, for en stor Deel, blive det almindelige til Byrde siden, naar Fædrene, imedens de levede, ikke maatte have andre, end knappe Vilkaar; thi en Præste-Enke er jo oftest med Familie huusvild, naar Manden døer. Min tredie Grund i denne Sag er ikke mindre vigtig; thi, da de Geistliges Exempel opbygger ligesaa

17

vel, som deres Ord og Taler. Hvor ønskeligt er det da ikke, naar en retsindig Lærer har Indkomster, der ei allene underholder ham og hans anstændig, men og sætter ham i Stand til at øve de Dyder, som han anpriser andre: Godgiørenhed imod Fattige, Hielpsomhed imod Nødlidende, hvis Elendighed ikke kan være nogen i en Meenighed bedre bekiendt, end en aarvaagen Præst, hvis Pligt det bliver ei allene at være ustraffelig efter Ritualet og almindelig Dom, men især efter sin Samvittigheds Kiendelse; og da skal visselig, i mine Tanker, en retsindig Præst ikke have faa megen Tid tilovers, som min Hr. meener, (at jeg ey skal tale om de allernaadigst paabudne verdslige Forretninger, Mandtaller at skrive o. s. v. der dog vel ogsaa medtager Tid). —

Jeg beklager med min Hr. at der i saa umistelig og ærværdig en Stand, som Lære-Standen er, befindes saa mange uduelige, ja i mange Stykker forargelige Mennisker. Gud give, de maatte affkiæres, som dobbelt

18

skadelige i denne vanhellige Verdens Alder; men neppe troer jeg, at Geistlighedens Indkomsters Formindskelse skulde være det rigtige og kraftige Middel til at opnaae saa forønsket en Virkning; thi dersom min Hr. kiender noget til Verden og Mennisket, De kunne da ikke være uvidende om, at ringe Vilkaar ligesaa vel kunne foranledige nedrige Gierninger, som Overflod føde Laster af sig. Og, at komme især til Geistligheden: monne ikke ringe Omstændigheder vilde sette den i Foragt hos mange, (da den nu ikke har Apostlernes Creditiv,) og blive Aarsag til, at mange Præster taugde, hvor de burde tale, hyklede, hvor de burde straffe? Ligesaa vel som Overflødighed kunde avle Hovmod, Gierrighed og Vankundighed af sig.

Men min Hr. synes at fastsætte, at de allerfleste, om ikke alle, geistlige Embeder (jeg taler kuns om Lærere i større og mindre Circler.) ere ret overflødige i disse Riger. Men med Tilladelse, har De og Nøye Kundskab om alle? Har De været paa alle

19

smaae Øer i Jylland? Har De vandret langs need med Vester-Havet, eller seet Dem om paa Steder i Landet, hvor en Mand ofte med Hustrue og mange Børn, har trende Kirker at forrette Tieneste i, men dog sidder i saadanne Vilkaar, at hans Underholdning giør det fornødent, at han maa indlade sig i Stude- og Heste-Handel, som vel med meere Grund, end Actie Eiendomme, kunde misbilliges. Sed neceffitas cogit.

Vel fandt, at der findes de Præste-Kald, besynderlig i Fyen, Lolland og Norge, hvor de gode Mænd, som have dem, maaskee nok kunde nøyes med lidet mindre, og taale, at komme de trængende Brødre til Hielp i deres Trang, i Særdeleshed dem i Island, hvorover en velsindet Patriot nylig haver klaget, og hvilkes Mangel han paa en rørende Maade har beskrevet: men ere der ikke ogsaa de Fogderier og andre verdslige Embeder, som gierne uden at Undertrykke Embeds-Manden, kunde taale at un-

20

derstøtte det Almindelige, hvor det i en eller anden Maade kunde agtes fornødent. Dog at ville skiære disse og hine Embeder over een Kam, taaler Sandhed aldrig.

Endelig erindrer min Hr. at de Geistliges Antal er for stort, fordi andre Statens Embeder besørges med langt færre Betientere. Denne er atter en vrang Slutning. Thi fra et enkelt Sted, hvor maaskee en Lærere kunde være mistelig, at slutte til det heele, gaaer ikke an, ligesaa lidet her, som i andre Fald. Og at sætte Præster i Ligning med Stats-Betientere i henseende til begges Embeder, er heller ikkr rigtigt. I store og folkerige Menigheder kan Syges Besøg (særdeles til visse Tider) og an dre Embeds Forretninger give 2 a 3 Præster nok

at bestille Dag og Nat; at jeg ei skal tale om den saa nyttige Huus-Besøgelse, som, naar den rettelig skeer, som skee burde, visselig ikke holdes af nogen Rettænkende for overflødig, saasom der især gives Lejlighed

21

at kiende Folk Nøyere, og ved Tale og Omgang at befordre Dyd og Gudsfrygt hos dem, at de maatte dannes til sande Christne og nyttige Veltænkende Borgere, der altid erindre Budet: Frygter GUD og ærer Kongen. Der hører vist meere til at uddrive laster, end at indrrive Skatter, & c.

Hvad min Hr. behager at erindre om vore Kirke-Ceremonier og den Ordens Dragt, som vore Geistlige bære, da er det, som De mælde, iblant det ligegyldige; dog, om man ved sammes Afskaffelse skulle støde en skrøbelig Broder, var det vel ikke Umagen værd at hæve disse Skikke; ligesom jeg heller ikke seer, hvorfor Geistligheden nu skulde foraarsages Bekostninger med at omklæde sig. Imidlertid, om de i denne Omstændighed skulde ligne de Reformeerte; saa blev vel derfor ikke Levemaaden mærkelig lettere, eller Standen meere æret og elsket.

Dette er, hvad jeg har givet mig den Frihed at erindre, som efter mine ringe Tan-

22

ker kunde give nogen Oplysning i denne Sag, da jeg altid anseer det for min Pligt at elske Sandhed, og være enhver oprigtig Philopatreias

tienstskyldigste

Skrevet i December Tiener.

1770.

P. S. Da min Hr. saa kiærlig ihukommer den militaire Stands Foresattes bedre Befoldning, tænker jeg paa, om det ikke var et lige saa værdigt Formaal for tusinde Patrioter at overveie, hvorledes deres Vilkaar kunde forbedres, som er betroet Ungdommens Underviisning paa Landet. Et Arbeide, der visselig er vigtigt; men da det finder saa ringe en Belønning, antages desverre alleroftest af dem, som Armod eller Uduelighed nøder dertil, endskiønt de tiest

23

ere saare lidet skikkede til saa vigtigt et Embede, der fordrer saa mange gode Egenskaber hos den Mand, som med Nytte skal beklæde samme. Mon da ikke denne tunge Giernings bedre Belønning (som maaskee andres Overflod kunde tiene til,) var værd at tænke paa; thi ingen ret Tænkende vil tvivle paa, at vel opdragne Mennisker, som fra Ungdommen af er paa en ret Maade blevet indplantet Kundskab om, og Kiærlighed til sine Pligter, jo udgiøre fornemmelig Statens Styrke i Fred og Feide.

24